

EL MÓN AGRARI A LES TERRES DE PARLA CATALANA

28 OCT.2011-- MVR

(llegit al Museu de la Vida Rural a l'Espluga)

Segons la definició que els Instituts, Coordinadora i Fundacions impulsors del projecte fan de **"El Món agrari a les terres de parla catalana"** el propòsit és:

...facilitar a la societat un coneixement històric del sector agrari des de finals de segle XIX per poder comprendre la realitat actual i entendre les polítiques agràries que en el marc europeu cal adoptar per fer possible la continuïtat del sector, amb la seguretat i la dignitat que es mereixen les persones que en formen part.

Quasi tothom té arrels pageses. Són relativament poques les persones que despleguen un marc familiar amb els avantpassats ciutadans.

Aquest és un país on els pobles i les viles són majoria, i on no si abundaven abans les ciutats mitjanes. Els pobles i les viles, amb molt de protagonisme social en el nostre passat immediat, han tingut tradicionalment una part substancial de la seva economia basada en l'agricultura i una part menor en la ramaderia. Això ha durat fins a mitjan segle XX i per això perduren molt vius els testimonis directes d'aquell gènere de vida i perfil de societat .

Hi ha bastants petits -dic petits- testimonis materials de la Vida Rural ,i encara no són difícils de trobar i/o conservar, perquè el material de què disposem és abundant. De segur que tots coneixem petites col.leccions d'eines, apers,atuals i mobiliari o maquinària antiga que amics i coneguts guarden en un cobert o cambra de casa seva.

Avui el nostre Museu està vestit de gala, com un pagès mudat, en presentar el catàleg que conté de primer totes les fotografies exposades des de dies a la sala de la planta 2. Una col·lecció de fotografies acompanyades d'informació escrita, tot plegat dibuixant un panorama informatiu i alhora crític -i en això està en consonància amb el mateix Museu-, sobre el món rural . Doncs el catàleg llibre que avui és protagonista ens rebla la consciència que el món rural és tot un univers ple d'història i de realitats canviant en el temps i l'espai. Per exposar-ho ,aquest catàleg -que impressiona per la seva densitat i varietat,- conté set apartats , cadascun d'ells ben individuats però alhora tots interconnectats i mutuament influïts.

El catàleg arrenca després d'haver accedit a la impressionant col·lecció de dos milions de fotografies, recollides a la Memòria Digital de Catalunya, un dipòsit, col·lecció o com ells diuen Repositori . Dels dos milions, 4.000 fotogràfies han estat seleccionades, classificades , perquè eren de tema rural, i sobre una selecció d'aquelles 4.000 s'ha confegit aquest catàleg. Cal informar i tenir ben present que darrere el catàleg i darrere la gegantina col·lecció de fotografies hi ha els donants particulars, els arxius familiars i d'entitats, tot un rosari de col·laboradors que es fan constar en lletra impresa perquè s'ho mereixen , i que ajuden a fer història.

La imatge, en aquest desplegament, és molt important, és la història gràfica de la nostra agricultura, ramaderia i processos elaboradors que se'n deriven .Un servidor s'ha entretingut a visionar dues mil de les quatre mil fotografies i n'hi ha de totes menes, des del retrat d'una parella vuitentista , una dalla de 1900, a una canal de pedra de desaiguament, o un ruc a la fira, els gruarniments, les ceràmiques, poals i ferrades, els carros, els molins, les feines i les fatigues del pagès, ja sigui als arrossars del delta, les elaboracions casolanes a la muntanya, les hortes mallorquines, els fruiterars del Rosselló, els sembrats de la Franja, els olivers de les Garrigues o la vinya del Camp de Tarragona.. El catàleg és un tresor. Cada apartat

temàtic, a banda les fotografies i els seus peus descriptius , va acompanyat d'un article de fons d'un especialista, que ens en dóna en cada cas una segona lectura amb connotacions, anàlisis, enfocaments possibles i problemàtica inherent al tema.

Em va fer molt de goig trobar entre els autors dels textos amics meus, com Joan Rendé, veí nostre, i el professor Ignasi Aldomà, del pla d'Urgell tocant a la Noguera; i coneguts del gruix de Pep Riera. Tots ells són persones capacitades en escriure per acostar-nos una vegada més el testimoni viu, el glatir del nostre camp , i ressuscitar-ne aspectes del seu passat immediat.

Comprendreu que diversos apartats se solapen , semblen repetir caires del tema bàsic : per exemple, el titulat *Els Homes, les Dones i la Terra*, de Joan Rendé, tracta en part del que desenvolupa el professor Ignasi Aldomà a *El Treball al Camp*, però mentre l'un se centra en la dura aplicació a la feina l'altre es decanta més per preguntar-se sobre la llibertat i supervivència de la gent camperola. Ambdós, però, es mostren crítics amb els plantejaments de l'explotació. I és que tal vegada aquest sigui el punt candent de tot el panorama. Com canviar els sistemes? . I tant l'un com l'altre es refereixen amb energia a la simbiosi persona-terra, a l'amor tradicional a la terra de quan la gent no se'n movia , o no gosava, enfront de les diàspores modernes.

Pel seu compte Pep Riera, a *Les Formes de Vida* desenvolupa, avaluant-los, la fixació a la terra o el seu abandonament, i deriva, lògicament en ser ell qui és, vers la problemàtica de les accions col·lectives, unions camperoles, cooperatives, sindicats: el seu coneixement del tema, i de la dimensió i complexitat que el fan dramàtic, tant al país com a la Mediterrània i a tot Europa, fa del seu text una invitació a meditar a fons.

Recollint les possiblement més exactes dades de caràcter econòmic , Francesc Reguant, a *Present i Futur* demana una regulació dels mercats de futur i altres previsions, a parer seu ineludibles, que cal prendre. Ñ

Perquè el comerç, la distribució i el seu planejament continuen essent

No vaig desconnetar-me del tot de la teva ciutat durant el temps de servei militar. La graducació d'Alféres de Complement era obtinguda després de passar les anomenades Milícies Universitàries, que eren dos istius en campaments, estructurats de forma que el primer curs estival permetia arribar al grau de suboficial i el segon al d'ofical. Aquestes estades en campaments específics operaven ja una discriminació, car tots els diguem-ne reclutes eren universitaris, no hi havia proletaris. El qualificatiu oficial era ja d'entrada el de "caballeros aspirantes".

Jo pertanyo als més veterans dels alfèreces, els que estrenaren el primer campament a Santa Fe del Montseny. El campament s'instal·là en un gran pla cedit per la Comtessa de la Vall de Canet, el 1943. Acabats els dos estius (anys 43 i 44) em van nomenar alfères i em van destinar a fer les pràctiques (sis mesos originalment, que en el meu cas foren dotze per coincidència d'edat amb els reclutes a files) a diversos llocs, en principi sol·licitats per mi.. Em van enviar a Sant Llorenç de Morunys, amb la qual cosa el vincle amb Manresa no es trencava, perquè tant si era per anar de permís o en comissió de servei a Barcelona com si m'adreçava a Lleida , -i els militars agafàvem sempre el tren-, era preceptiu fer-ho per la capital del Bages passant abans per Berga . Berga (més ben dit, Olvan) i Manresa eren les dues estacions principals d'un adorable ferrocarril de via estreta.

El contacte , sobretot la relació avantdita es va mantenir, perquè, un cop desfet el Batalló 5 i portats els seus efectius a altres unitats , jo quedava sense feina; provident, el Ministeri me'n va donar de nova immediatament, precisament a Berga, d'instructor de reclutes

una pedra a las abat4a en tot aquest complex món, i més en el món de comunicació dels nostres dies. El seu és un treball il·lustrat amb moltes estadístiques i quadres comparatius, des de la producció a la distribució, les piràmides d'edat, emigració, mercats i preus, i transmet una imatge de mobilitat econòmica molt complexa, sobretot en parlar de la tendència terciària actual, les agrobotigues, les cases de turisme rural, els camps eòlics i termosolars, la nova empresa agrària, petita o gran, la comercialització a gran escala, amb la darrera tecnologia i problemes de capitalització, derivats en part del fet que el 90% de les empreses són de persones físiques i només el 4,50 % societàries., etc.

Més compactes, un per un, semblarien els tres temes inicials, amb perfils més nets, i un plantejament directe i comprensiu del camp.

1—El primer, amb què s'obre el Catàleg, és *El Paisatge*, en el que té d'herència i de canvis, a cura del sempre creatiu Doctor Martí Boada, l'home que trepitja a consciència el territori, que n'explica la grandesa i les estretors, i les malalties. Boada ens planteja tres aspectes del paisatge: el primari, és a dir el bosc, que demana una simple extracció de fusta i una retirada dels productes, aquest paisatge resta intacte i sempre primitiu, amb els seus habitants animals, petits i grans, i on l'home hi té una intervenció a penes transformadora, una intervenció com de pas; després el paisatge secundari, el de la ramaderia, que ja introdueix una acció sobre seu, en raó de les prades i de les exigències dels animals, la transhumància, i l'existència del pastor, que no se'n mou, la realitat de la cleda i la cabana; i... el terciari, que és el de l'explotació agrària amb intervenció transformadora de l'home: artigat, llaurades, plantades o sembra i collita, hortes, habitatges sòlids i fixos, familiars, i animals captius.

2—El segon treball, *Els conreus*, un tema genèric en el seu marc, però descriptiu en els seus necessaris apartats, obra del tècnic Jordi Peix, vinculat al Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca en els seus inicis, és un treball que ens permet veure com es diversifica l'acció de l'home sobre el medi natural, i contempla el desplegament de la tasca conreadora, i la recollida posterior de fruita seca i dolça, cereals

virtualment en una fase metropolitana i ens enterràvem per "sabadellejar".

Posava peu a Manresa, doncs, a l'avançada tardor de 1945, per incorporar-me a la unitat on estava destinat. Portava polaines i acabava de deixar-me un fil de bigotet: les meves magres faccions em feien semblar més un recluta que no un alfères de complement, dels que s'havia inventat el ministeri militar per disposar de comandaments primaris en uns anys que la postguerra evidenciava dramàticament els forats oberts en l'escalafó per les baixes hagudes en combat. Aquesta fou una pensada de la gent de Franco: estudiants universitaris incorporats a l'exèrcit de manera temporal.

A la Caserna del Batalló de Muntanya nº.5 em van dir que a Manresa no hi tenia feina, que desmuntaven tot el parament; allí s'hi quedarien només les oficines. Després em van anunciar que en pocs dies em donarien un bitllet d'autocar per a Sant Llorenç de Morunys.

I en efecte, l'autobús de línia se m'enduria aviat de Manresa. No hi tornaria fins trenta anys després, quan tu i jo ens vam conèixer.

Sempre he assimilat Manresa, del punt de vista geogràfic, a la situació de Lleida, riu als peus, turó al nord presidit per una gran basílica, -en tots dos casos dita Seu - i la ciutat vella esglaonada. En el cas de Lleida, l'empenta municipal molt recent i la construcció de diversos ponts ha poblat acceleradament la riba esquerra del Segre, i avui el riu ja passa pel mig de la ciutat, mentre que Manresa continua fidel a pràcticament una sola riba, que és dominant en edificis. Aprofito per ressaltar els oposats sentits dels corrents fluvials, a Lleida vers Ponent, a Manresa vers Llevant.

de terra ferma i d'entollada, hortalissa, flor, cítrics, tabac, oliva i raïm, etc. fent especial èmfasi en les accions manuals de tanta tradició i que es conserven malgrat la mecanització i automatització, en una convivència que perllonga i justifica la presència, encara, de molta mà d'obra..

3—El treball número tres, *La Ramaderia*, a cura de Meritxell Serret, un treball molt ben documentat del sempre mogut i sensible món de la producció ramadera, dels seus derivats, i molt especialment de la llet, producte de difícil atribució en les seves quotes dins una Europa excedentària. En el concepte ramaderia hi introdueix tots els animals en contacte amb la gent del camp, des del bestiar boví o oví a l'aviram de corral o granja, i la cunicultura. La granja del petit animal constitueix les darreres dècades un complement econòmic per al pagès, malgrat l'existència de pressions macroeconòmiques i fluctuacions de les còtitzacions que, a tongades, aprimen perillosament la seva supervivència.

Els treballs específics esmentats ens ajuden a entendre el camp, la ruralia, com quelcom unitari i al mateix temps diversificat en raó de l'aplicació de l'esforç i l'enginy humà a la terra, els seus productes, a la transformació d'aquelles substàncies i al seu consum i distribució; al mateix temps ens il·lumina sobre la fixació de l'ésser humà a la terra. l'habitatge que hi aixeca, mas o casa, cabana o poblat, i la relació també de l'habitatge amb el paisatge, amb les activitats del camperol i amb els animals que conviuen amb els humans. "L'orgull de ser pagès", llegiem en algunes pancartes en desfilades reivindicatives, un orgull positiu, constructiu. Al pagès no cal ensenyar-li a respectar el medi ambient.

No voldria deixar de ressaltar, i per això els esmento en darrer terme, el pròleg i l'epíleg. El Pròleg és del Doctor Joan Vilà i Valentí, eminent catedràtic de geografia, del qual, a tenor del tema d'avui, podem recordar que entre les seves obres figura la titulada *El Món*

Rural a Catalunya, de títol prou concret i alhora abastador. El pròleg al nostre catàleg és d'algú que ha dedicat la vida a la geografia en tot el seu espectre, físic, humà, econòmic i còsmic si se'm permet l'expressió, el professor Vilà entén el mas, entén el poblat, entén la terra . I en parla amb la tenaç aplicació que només un intens coneixement i unes dots expositives reconegudes posen en joc. En aquest aspecte dóna entrada de manera sòlida a la resta de col.laboracions. El seu és el text d'un savi..

L'epíleg , àgil i i alhora ple de substància, és obra d'un escriptor, prou conegut i estimat a l'Espluga, i vinculat al Museu, Jordi Llavina. Amb les seves dots de comunicador , de transmissor , de jovial suscitador , Llavina ens porta a constatar la vitalitat i la densitat del món rural, les seves virtuts ancestrals i permanents , el seu perfum d'autenticitat, que tots els potencials desencisos no podran esborrar . No pot negar que és un poeta, i per tant demana llicència a la literatura, i addueix exemples de no menys de quinze autors, i no deixa d'espigolar generosament quelcom de la meua (gràcies) personal producció. Són escriptors que han plasmat el camp, en vers i prosa, qui amb més proximitat al terròs, qui des d'una atmosfera més allunyada, i a tothom li semblarà adient que els grans noms de Maragall, Verdaguer i Carner patronitzin les aportacions dels qui van seguir-los a cantar l'encís, el drama , l'esclat o la melangia dels nostres paisatges i de la gent del camp, ja siguin les birbadores plàcides o els segadors malcontents i exasperats amb la falç al puny del 1640.....i així, en companyia de les plomes amigues ens passeja pels bancals dels nostres trossos com si fossin versos del poema inacabable del grumoll, la planta i el fruit..

Els qui hem estat criats almenys la meitat de la nostra vida al camp estem com el peix a l'aigua enmig de la càlida reproducció de les nostres arrels aquí desplegada, em refereixo al Museu, a l'exposició i al llibre que avui presentem. Som fills del terròs, del malloll de la vinya, del boll de l'era, de l'esportí de l'almàssera, i dels productes naturals.

Veureu : per la feina i pel lleure , com tothom del nostre temps, hem viatjat lluny de casa. Personalment, cada cop que fora del país m'he entaulat en un restaurant, ja sigui a Bolonya, Istambul, Oxford , Praga o Atenes, he enyorat ardentment, profundament , el pa amb tomata .